EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 17.5.2006
COM(2006) 217 galīgā redakcija

KOMISIJAS ZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

Ziņojums par dalībvalstu veiktajiem pasākumiem, lai sekmētu brīvprātīgus bezmaksas asins ziedojumus

KOMISIJAS ZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

Ziņojums par dalībvalstu veiktajiem pasākumiem, lai sekmētu brīvprātīgus bezmaksas asins ziedojumus

SATURS

1. Ievads 3
2. Brīvprātīgi un bezmaksas asins ziedojumi 3
2.1. Atlīdzības neesamība 3
2.2. Izdevumu kompensācija 3
2.3. Prombūtne no darba 4
2.4. Atspirdzinājumi 5
2.5. Pateicības 5
2.6. Secinājums 5
3. Brīvprātīgu un bezmaksas asins ziedojumu veicināšana 5
3.1. Informēšanas kampaņas 5
3.2. Īpašas dienas 6
3.3. Studentu informētība 7
3.4. Secinājumi 7
4. Komisijas rīcība 7

1. IEVADS

Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 27. janvāra Direktīvu 2002/98/EK, ar kuru nosaka kvalitātes un drošības standartus attiecībā uz cilvēka asins un asins komponentu savākšanu, testēšanu, apstrādi, uzglabāšanu un izplatīšanu, kā arī groza Direktīvu 2001/83/EK[1], šajā ziņojumā apkopoti dalībvalstu veiktie pasākumi, lai sekmētu asins un asins komponentu brīvprātīgus bezmaksas ziedojumus, un noteikti pasākumi, kurus Komisija gatavojas veikt, lai sekmētu Eiropas Kopienas pašnodrošinātību ar brīvprātīgu bezmaksas ziedojumu palīdzību.

2. BRĪVPRĀTĪGI UN BEZMAKSAS ASINS ZIEDOJUMI

Brīvprātīgi bezmaksas ziedojumi jau sen ir bijusi tradīcija daudzās ES dalībvalstīs. Ziņojumi liecina, ka brīvprātīgi bezmaksas ziedojumi jau vairāk nekā 50 gadus ir bijusi vispārpieņemta prakse Francijā, Luksemburgā, Ziemeļīrijā, Slovēnijā, bijušajā Čehoslovākijā, tiem ir arī sena vēsture Beļģijā, Dānijā, Anglijā, Somijā un Nīderlandē. Kiprā šādu praksi ieviesa 1977. gadā, Spānijā un Maltā – astoņdesmitajos gados, Itālijā, Portugālē, Grieķijā un Igaunijā – deviņdesmitajos gados.

2.1. Atlīdzības neesamība

Par asins ziedojumiem Francijā nevar saņemt nekādu atlīdzību, nedz tiešu, nedz netiešu. Ir aizliegts piešķirt atlīdzību naudā, ir aizliegts nodrošināt ar iegādes/atlaižu kuponiem vai citiem dokumentiem, kas sniedz priekšrocības, ko nodrošina trešā puse, kā arī nedrīkst dāvināt nekādus vērtīgus priekšmetus, nekādu materiālu atlīdzību vai priekšrocības.

Apvienotajā Karalistē visus asins ziedojumus savāc brīvprātīgi un bez atlīdzības. Austrijā nesadalītu asiņu donori nesaņem atlīdzību, un 2005. gada februārī Vācijā pieņemtajā Asins pārliešanas likuma grozījumā noteikts, ka ziedojumi jāveic bez atlīdzības.

Slovākijā visi ziedojumi, kurus valstī organizē asins pārliešanas dienests, ir brīvprātīgi un bez atlīdzības. Apmaksā aptuveni 4% no Asins pārliešanas departamentu piegādātajiem ziedojumiem. Tie ir galvenokārt citaferēzes laikā iegūto trombocītu ziedojumi, vai citi reti gadījumi.

2.2. Izdevumu kompensācija

Brīvprātīgu un bezmaksas ziedojumu princips neizslēdz kompensāciju donoriem, ja tā paredzēta tikai tam nolūkam, lai atlīdzinātu ziedošanas izmaksas un tās laikā izjustās neērtības. Dažās dalībvalstīs atlīdzina ceļa izdevumus. Čehijā ceļa izdevumu un finansiālu zaudējumu atlīdzināšana ir likumīga, bet praksē netiek bieži izmantota. Asins donors var pieprasīt nodokļu atvieglojumu, ja netiek pieprasīti ziedošanas laikā negūtie ienākumi (ap 10 euro par ziedojumu, maksimāli 50-70 euro gadā saskaņā ar individuālu nodokļu likmi). Ir aprēķināts, ka aptuveni 60% asins donoru pieprasa „nodokļu atvieglojumus", jo daudzi donori ir cilvēki, kuri nemaksā nodokļus (piemēram studenti). Daži donori pieprasa tiešu atlīdzību par iekavēto laiku.

[1] OV L 33, 8.2.2003., 30. lpp.

Ungārijas asins savākšanas iestādes atlīdzina pamatotus un apstiprinātus ceļa izdevumus saskaņā ar vienotām likmēm, ko ģenerāldirektors noteicis valstu asins pārliešanas dienestiem. Ceļa izdevumus atlīdzina pat tad, ja atzīst, ka donors nav piemērots asins ziedošanai.

Lietuvas valdība 1999. gadā tiem, kuri brīvprātīgi bez atlīdzības ziedoja asinis 40 reizes un kuri aktīvi iesaistījās brīvprātīgu bezmaksas ziedojumu popularizēšanā, deva iespēju pieteikties valsts pensijas saņemšanai. Tomēr 2004. gada jūnijā grozījums likumā par asins donoru kompensācijām kompensācijas ievērojami samazināja.

Francijā ir atļauta atlīdzība par asins donoru ceļa izdevumiem, izņemot vienotās likmes atlīdzību.

Vācijā pieņemtajā Asins pārliešanas likumā paredzēts, ka donoriem var piešķirt kompensāciju par izdevumiem, kurus izraisījuši saistītie izdevumi un konkrēts ziedošanas veids. Kompensācija nedrīkst pārsniegt 25 euro par nodotām nesadalītām asinīm. *Arbeitskreis Blut* 2001. gada rezolūcijā norādīja, ka „zinātniski nav pierādīts, ka izdevumu kompensācijas piešķiršana asins un plazmas donoriem Vācijā apdraudētu asins un asins plazmas produktu drošumu". Tiek ziņots, ka šādas kompensācijas piešķiršana nekādi nav ietekmējusi to datu izplatību un biežumu, kuri attiecas uz donoru grupām.

Zviedrijā daži asinsdonoru centri pakāpeniski atsakās no tradicionālā maksājuma 30 zviedru kronu apmērā (aptuveni 3 euro), saglabājot to tikai aferēzes donoriem trombocītu un granulocītu ieguvei. Šo maksājumu neuzskata par stimulu ziedot asins, tas drīzāk paredzēts, lai segtu sabiedriskā transporta izdevumus ceļā uz donoru centru un atpakaļ. Austrijā plazmas donori saņem līdz 25 euro un trombocītu donori līdz 50 euro par ziedojumu, ja ziedojums notiek plazmaferēzes vai trombocītu aferēzes centrā.

Nīderlandē pašreiz spēkā esošie tiesību akti aizliedz segt tādas izmaksas, kuras nav pamatoti pieņemamas. Luksemburgā ceļa izdevumus nesedz jau kopš astoņdesmito gadu beigām.

2.3. Prombūtne no darba

Čehijā darbinieks ir tiesīgs nestrādāt tikai asins nodošanas un atveseļošanās laikā. Slovēnijā darbinieks drīkst neierasties darbā dienā, kad nodod asinis, saņemot darba devēja kompensāciju, kas jāmaksā veselības apdrošinātājam. Latvijā darbinieki, kuri nodod asinis ārstniecības iestādē, nākamajā dienā pēc asins nodošanas ir tiesīgi paņemt brīvu dienu, ko var pievienot darbinieku ikgadējam apmaksātajam atvaļinājumam, saglabājot vidējo darba samaksu. Luksemburgā prombūtni no darba var noteikt darba devējs, bet tā nedrīkst pārsniegt četras stundas. Darba devēji Maltā tiek aicināti piešķirt strādājošajiem laiku, kas vajadzīgs, lai nodotu asinis. Iepriekšējā prakse, kas nodrošināja darbiniekiem brīvu dienu asins nodošanai, ir pārtraukta.

Francijā var saglabāt darba devēja maksāto atalgojumu donoram par laiku, kas pavadīts asins ziedošanai, neuzskatot to par atlīdzību, ja prombūtnes ilgums nepārsniedz laiku, kāds nepieciešams, lai no darba vietas nokļūtu līdz asins ziedošanas vietai un, ja vajadzīgs, lai atgrieztos, lai piedalītos pārrunās un medicīniskajā pārbaudē, nodotu asinis, atpūstos un piedalītos maltītē, kas vajadzīga medicīnisku iemeslu dēļ.

2.4. Atspirdzinājumi

Latvijā brīvprātīgie donori saņem kompensāciju pusdienām, Slovēnijā – atspirdzinājumus pirms un pēc asins nodošanas, bet Ungārijā tie ir tiesīgi saņemt ar kalorijām bagātu atspirdzinošu dzērienu, pat ja ziedojums nenodrošina izmantojamu asins produktu.

2.5. Pateicības

Nozīmīgs brīvprātīgu bezmaksas ziedojumu priekšnoteikums ir to cilvēku ieguldījuma atzīšana, kuri vēlas ziedot asinis. Šāda atzinība izpaužas dažādi – no nelielām piemiņas veltēm Austrijā par nesadalītu asiņu ziedojumiem, nozīmītēm, zīmuļiem, tējas tasēm, dvieļiem, T-krekliem, krūzēm, atklātnēm un mugursomām Lietuvā un Polijā – līdz sertifikātiem un medaļām, ko piešķir tiem cilvēkiem, kuriem ir jau zināmi sasniegumi ziedojumu jomā. Čehijā pasniedz bronzas, sudraba un zelta medaļas, Grieķijā piešķir apliecības un metāla nozīmīti, Luksemburgā izdod īpašu valsts rīkojumu. Gadskārtējās donoru apbalvošanas ceremonijas, kurās bieži piedalās preses, pašvaldību pārstāvji un politiķi, notiek daudzās dalībvalstīs, to skaitā Grieķijā un Īrijā. Polijā brīvprātīgajiem donoriem, kuri ir nodevuši vismaz 5 (sievietes) vai 6 (vīrieši) litrus asins, piešķir brīvprātīgā goda donora nosaukumu un nozīmīti.

2.6. Secinājums

Lai gan dalībvalstīs atzīst brīvprātīgu un bezmaksas ziedojumu principu, konkrēta šā principa interpretācija dalībvalstīs ir atšķirīga. Atšķirīgs ir, piemēram, izdevumu atlīdzināšanas apjoms vai atbrīvojuma no darba ilgums.

3. BRĪVPRĀTĪGU UN BEZMAKSAS ASINS ZIEDOJUMU VEICINĀŠANA

Nozīmīgi ir dažādie pasākumi, kurus veic visā Eiropas Savienībā, lai sekmētu brīvprātīgus un bezmaksas ziedojumus. Tie ir gan publikāciju, piemēram, rokasgrāmatu un praktisku materiālu sagatavošana vai reklāmas materiāli īpašām mērķa grupām, gan studentu informēšanas programmas.

3.1. Informēšanas kampaņas

Lietuvā ir izplatītas brošūras, plakāti u.c. materiāli, kas reklamē brīvprātīgus asins ziedojumus, turpretim Spānijā ir izdota īpaša pastmarka. Čehija, Spānija, Kipra, Grieķija un Slovēnija ziņoja, ka to veselības ministrijas ir sniegušas atbalstu informēšanas un izglītošanas kampaņām, reklamējot tādu pasākumu organizēšanu, kas veicinātu brīvprātīgus asins ziedojumus, izplatītu sabiedrībai un donoriem informāciju par asins ziedošanu, izmantojot brošūras, plakātus u.c.

Polijā Sarkanais krusts publicēja plakātus un informatīvus materiālus, kas veicina brīvprātīgus asins ziedojumus un izskaidro to lomu sabiedrībā. Materiālus nosūta uz skolām, slimnīcām un pašvaldību iestādēm, izplata veselības centros un asins savākšanas kampaņas laikā. Notiek arī radio un televīzijas pārraides, asins donoriem veltīti koncerti, mūzikas grupu priekšnesumi.

Vācijā grozījumi izdarīti zāļu reklamēšanas likumā, tādējādi vairs nav atļauts publicēt apsvērumus, kas saistīti ar atlīdzību naudā vai izdevumu kompensāciju asins vai plazmas ziedošanas gadījumā. Tādēļ asins un plazmas ziedošanas pakalpojumu nodrošinātājiem jāizvērtē sava pieeja, lai veicinātu ziedojumus.

Latvijā ziedojumus aicina veikt Valsts asinsdonoru centrs, kas organizē dažādas informēšanas kampaņas. Arī ārsti mudina cilvēkus ziedot asinis gadījumos, ja kādam radiniekam ir jāpārlej asinis.

Itālijā pirmās kampaņas sākās deviņdesmitajos gados un notika vasaras mēnešos, lai pārvarētu sezonai raksturīgo hronisko deficītu. No tā laika ir pieņemti valstu plāni, lai veicinātu ziedojumus un valstu pašnodrošinātību.

Lietuvas Republikas veselības ministrs 2004. gadā apstiprināja brīvprātīgu bezmaksas asins ziedojumu veicināšanas programmu. Papildus semināram par tās principiem, notika koncerts un presē ievietoja reklāmu.

Valsts asins pārliešanas dienests Maltā asins ziedojumu jautājumu risina, iesaistoties dažādās televīzijas un radio programmās un publicējot rakstus vietējā presē.

Spānijā aptuveni 60 asociācijas, kas pārstāv arī autonomās kopienas, ir iesaistītas veicināšanas pasākumos (sarunas, plakāti/brošūras, citāti, asins savākšanas centru iekārtošana, donoru aprūpe, konferences).

Ungārijā īstenoti daudzi projekti, darbinieku komplektēšana un reklāmas kampaņas, lai veicinātu asins ziedojumus, ievērojami uzsverot to sociālo vērtību.

Dažādi apsekojumi veikti Spānijā, Īrijā, Maltā un Apvienotajā Karalistē, lai risinātu tādus jautājumus kā, piemēram, attieksme pret brīvprātīgiem bezmaksas ziedojumiem, šķēršļi ziedojumiem, reklāmas kampaņu ietekme, asins ziedojumu iespējas nodrošināšana, asins trūkuma cēloņi un stratēģijas šādas situācijas risināšanai.

Valsts asinsdienestā Īrijā pieņēma darbā tirgvedības pārstāvi, lai veicinātu korporatīvās attiecības un lai organizētu prezentācijas sabiedriskām grupām, uzņēmējdarbības organizācijām un studentu grupām. Ir izveidota arī aģentūra, lai vadītu asins ziedojumu reklamēšanas kampaņu Īrijā. Tirgvedības metodes, to skaitā maksas reklāma, tieša tirgvedība un sabiedriskās attiecības, ir izmantotas Apvienotajā Karalistē un domājams, ka tās nodrošinās tiešu rīcību apvienojumā ar labāku informētību.

Itālijā 2002. gadā internetā tika rīkota kampaņa īpaši šim nolūkam izveidotos portālos, lai pievērstu uzmanību asins asociāciju veiktajiem pasākumiem. Asins pārliešanas dienests Īrijā 2003. gada septembrī pārveidoja savu tīmekļa vietni, lai trauksmes gadījumos nodrošinātu saziņu ar donoriem pa e-meilu, nodrošinātu klīniskai izmeklēšanai vajadzīgo aprīkojumu un klīniskās izmeklēšanas grafikus, kā arī ar šiem jautājumiem saistītus informācijas avotus. Skotijā tīmekļa vietni var izmantot, lai tiešsaistē reģistrētu donorus, ar donoriem saistītu informāciju, informāciju par kursiem un ar medicīnu saistītus jautājumus. Īrijā uzsākta arī eksperimentāla apmaiņa ar ziņojumiem, lai atgādinātu donoriem, kad ziedojumu klīnika būs viņu dzīves vietā.

3.2. Īpašas dienas

Vispasaules asins donoru diena ir sekmējusi daudzu dalībvalstu iespēju reklamēt asins ziedojumu veicināšanu. Grieķija, Spānija, Slovēnija, Polija – visas ziņoja par pasākumiem, kas veikti, lai labāk informētu plašsaziņas līdzekļus un sabiedrību kopumā par brīvprātīgu asins ziedojumu lomu.

Itālijā ministriju dekrētos 2002. līdz 2005. gadā izsludinātas „valsts asins donoru dienas", kurās organizēti arī kultūras pasākumi. Polijā organizē „atvērto durvju dienas", kuru laikā ārsti un laboratoriju vadītāji informē par to, kuri ir tiesīgi būt par donoriem un par metodēm, kādas izmanto, lai savāktu, testētu un apstrādātu asinis. „*Blood for Life Week"* mērķis Īrijā ir arī labāk informēt, tādēļ veselu nedēļu tiek organizēti dažādi pasākumi.

3.3. Studentu informētība

Studentu informēšanas programmas īstenotas Apvienotajā Karalistē, Skotijā izstrādāta plaša skolu un universitāšu iesaistīšanas programma. Īrijā uzfilmēts izglītojošs videomateriāls un Latvijā augstākajās mācību iestādēs Valsts asinsdonoru centra un asociācijas pārstāvji snieguši skaidrojumus par asins apstrādes procesu un prasībām donoriem. Polijā skolās un koledžās organizētas informēšanas kampaņas, lai sniegtu informāciju par asins savākšanu, testēšanu un sagatavošanu. Valsts mēroga sacensības, kuras nosaukums ir „*Young blood saves lives",* mērķauditorija bija pieaugušie koledžās, rezultātā tika apzinātas tās koledžas, kuru studenti bija ziedojuši visvairāk asiņu, saņemot apbalvojumus. Slovēnijā Sarkanā krusta vadībā tika organizētas daudzas pārrunas ar vidusskolas skolēniem.

3.4. Secinājumi

Ir dažādas iniciatīvas, lai veicinātu brīvprātīgu bezmaksas ziedojumu principu, izmantojot tādas atšķirīgas metodes kā tirgvedības pasākumi, programmas studentiem un e-iniciatīvas. Daži pasākumi ir saistīti ar ziedojumu veicināšanu, citi ir konkrētāk saistīti ar brīvprātīgu ziedojumu veicināšanu. Ir vajadzība dalīties pieredzē un konstatēt labāko praksi.

4. KOMISIJAS RĪCĪBA

Komisija turpinās mudināt dalībvalstis sekmēt brīvprātīgu bezmaksas ziedojumu veikšanu. To darot, Komisija ievēros integrētu pieeju, ietverot dažādas stratēģijas, lai novērstu asins trūkumu un sekmētu pašnodrošinātību. Komisija ierosina veikt turpmāk minētās darbības, lai veicinātu pašnodrošinātību ar cilvēku asinīm vai plazmu, veicot brīvprātīgus bezmaksas ziedojumus.

Saskaņā ar Kopienas veselības programmu jāveic Eiropas mēroga pētījums, lai noteiktu labāko praksi brīvprātīgu bezmaksas ziedojumu sekmēšanai, ņemot vērā esošos pētniecības materiālus, piemēram, par iedzīvotāju attieksmi attiecībā uz asins ziedojumiem. Šā pētījuma nolūks ir izstrādāt metodoloģiju un informēšanas kampaņu pamatprincipus, un tā pamatā ir tirgvedības iniciatīvu ietekmes analīze, programmas studentiem un e-iniciatīvas donoru komplektēšanai un apzināšanai.

Ir jāturpina diskusija par pašnodrošinātību Kopienā un šai diskusijai jāsekmē brīvprātīgi bezmaksas ziedojumi, lai to rezultātā optimāli izmantotu asinis, kas ir pašnodrošinātības noteicošais rādītājs.